

Azad QARADƏRƏLİ

(Əvvəli ötan saylarımızda)

Dördüncü sargı

Arəstə

Bir oğlan gətirmişdilər ön cəbhədən. Oğlan deyirəm e sənə, küreyində üç igid gizlənər! Güllə dəmir kürkünü* keçib içəlatını parçalamışdı. Uşaqlar deyirlər güclə tutub gətirmişik. Bağıra-bağıra, qanı süzülə-süzülə irəli sürünür, "irəli, irəli" deyib nərə çəkirdi. Məni görəndə gülümsəyib dedi: "Bacı, içimdə nəşə yanır, birdən ölüb-eliyərdən, ölümlən qorxmuram e, bu et xilmi hələ qırmalıyam axı!.. Yoxsa şəhid qardaşlarımmın artıq deyiləm ki..."

Sakitləşdirici vurub sarğıni sardım, sürücümdə dedim ki, nə qədər bacarırsan bərk sür ki, qospitala tez çatdırasan, bəlkə sağ qaldı, təcili əməliyyat olunmalıdır...

Siz inanırsınız, iki həftə keçmədi, gördüm budur bədən sarğıni içində gəlib ön cəbhəyə. Demə, qaçıb qospitaldan!.. Qışqırdım üstünə ki, sənin içəlatın pis gündədir, bu nə işdir tutursan?!..

O boyda oğlan boynunu qoydu çiyinin üstünə, yalvardı ki, kombata xəbər verməyin, qalib arxada çadırda yatacam...

Mən bu adamları başa düşmürəm, ay anam! Dünənəcən bir-birinə pul atan, bir-birinə rüşvət verib alan, qız üstündə bığaqlaşan, anasa çəkən, qumar oynayan, oğurluq edən, bazarda sülənən adamlarımız indi bir neçə günün içində qəhrəman oldu!!! Millətimize qurban olum!.. Mənə də deyirlər ki, sən niyə orduya gəlmisən? Belə qəhrəman qardaşların bacısı olmaqdan şərəfli nə ola bilər?!

Hələ biri vardı Əmir adında... dastan idi başdan-ayağa...

Vallah, bu xalqı tanımaq olmur. Dünənəcən rüşvət verib oğlanlarını əsgərləkdən saxlatdırırlar bu gün az qalırlar ki, oğullarına qoşulub cəbhəyə getsinlər.

Könüllülərdəndi Əmir. Əlinnən hər iş gəlirdi. Kəşfiyyat rotasında idi. Bir müddət onların dastəsi kəşfiyyatdan geri dönmədi. Ələqə də kəsilmədi. Mayor danışırdı ki, Əmir ordadır, sağ-salamat dönəcəklərinə inanıram. Amma bir həftə tamam olanda artıq hamımız narahat olmağa başladıq. Əmirin atası da gəlib bizim yanımıza çıxmışdı. Tabor komandirinə yalvarırdı ki, mən də döyüşmüşəm 92-də, silahlardan başım çıxır. Qoyun qalım burda. Həm də oğlumun taleyinnən xəbər tutaram.

Komandir, əlbəttə razı olmadı. Bir axtşam mən olan vaqonun qapısını döyüb, içəri gəldi. Oğlunun analığı ilə yola gətirmədiyinnən, hirsələnib oxuduğu ali məktəbi də yarımçıq qoyub cəbhəyə yollanmağinnən yana-yana söhbət açdı...

Sevgilim Vətən

Radiopovest

İkinci Qarabağ müharibəsinin yeganə qadın şəhidi

Arəstə Baxışovanın xatirəsinə

...Bu gecə xəbər aldım ki, Əmirgil müharibəyə düşmüş, son nəfəslərinə qədər vuruşmuş, axırda özləri də şəhid olmuşdular. Nəşləri isə neytral zonada qalmışdı.

Kişiyə həqiqəti deyəsə oldum. Bir görəndiniz o necə uşaq kimi ağlayırdı. Mən də, Mirələmov də qoşulmuşduq ona. Yaxşı ki, bir həftə sonra əsgərlərimiz hücumu keçib həmin yeri aldılar və Əmirlə dostlarının nəşini də oradan götürmək mümkün oldu.

Az sonra Əmirin analığı, bacıları da gəlib çıxdılar.

Analığı maşından düşən kimi şivən qopardı, əl atıb üzünü diddi. Qızlar bir-birinə qısılib ağladılar. Ata cavan arvadını sakitləşdirmək istəsə də, az sonra özü də ona qoşuldu. Qadının gözünə yaş sel kimi getse də, mənə qınamayı, onun bu həşiri mənə çox sünü göründü. Nədənə, elə bilirdim ki, bu qadın Əmirin ölümünə bəis olub... Buradakı peşəkar hərbiçilər xaric, rastıma çıxanların bəziləri evdə, ailədə problemləri olanlardır. Ya bu bəlkə mənə belə görünür. Hamını özüm kimi bilirəm... Nə bilim vallah...

Az sonra özümü danlayıram. Bu boyda da sünilik olar. Qadın özünü öldürdü az qala. İki dəfə bayılıb səhərdən...

Zəng gəldi və biz maşınımıza minib ön cəbhəyə yollandıq. Gedəndə Əmirin atası mənə yaxınlaşıb təşəkkür edir. Mən də təkrar başsağlığı verib getdim.

Yol boyu susuruq. Əmirin ögey anasını hədələmədi, qospitaldan qaçması və belə bükülmüş atasının uşaq kimi ağlaması gözümün önünə gəlib keçir. Necə olursa hönkürüm. Mirələmov da üzünü tutub ağlayır. Sürücünün acı siqaretinin tüstüsü içəri dolub gözümü göynədir.

Sürücü Hətəm

Mən Bakıda təcili yardım maşını sürürdüm. Bir gün dedilər ki, Şirvana getməlisən. Oranın qospitalında beş yaralı əsgər var, qoy maşına, gətir Bakıdakı hərbi qospitala. Getdim. Qayıdanda yaralıları zaryırlar. Biri deyir ki, niyə yavaş sürürsən, axı mən ağrıdan dözə bilmirəm?!

O biri deyir ki, şofir, nə olar yavaş sür, bərk sürəndə yaram sancır...

Nə eləyim, ay allah?! Bu nə bəla idi mən düşdüm? Adətin, belə səfərə çıxanda yanımda ya tibb bacısı, ya da feldşer olur, indi tamam tokəm... Düzür, aptekçidə hər şey var, iynə də vura bilərəm, amma bunlar qazidir axı, bunlar qəhrəmandır e, qəhrəman...

Yolda bərk sür deyəndə əsgər keçirdi. İndi ağlamaqdan maşın sürə bilmirəm. Gözlərimi yaş tutub, yolu görə bilmirəm... Nəso, birtəhər, maşını gətirib qospitalın qabağında saxladım, kömək edib yaralıları endirdik, şəhidi də morqa apardıq...

O gecə ərizə yazıb cəbhəyə yollandım. Bəxtinnən gəlib bura, Arəstə xanımın yanına düşmüşəm. Bu da bir qadındı, bir qadındı, hələ beləsin heç bir ana doğmayıb. İlahi, insanda nə qədər enerji olar?! Bizi də özünə oxşadıb. Nə gecəmiş var, nə gündüzümü. Ön cəbhə ilə arxanın arasında gah maşın sürürük, gah maşın çıxmayan yerlərdə yaralıları çiyinimizdə daşıyırdıq. Əlimizdə şəhid olan əsgərlərin oturub ağlayırdıq da... Bunları da bizə Arəstə öyrədir... Deyir, bunların anası, bacısı, atası, qardaşı yanlarında deyil, biz onların əzizlərini əvəz eləməliyik...

Bizim dəstdəndə üçü minaya düşmüşdü. Həmin günlər tərslikdən telefonumu da suya salmışdım. Atam mənə zəng vurur, zəng çatmır, axırı hirsələnib dostum Fəxrəddini yığır. Fəxrəddin həmin minaya düşən oğlan imiş. Zariya-zariya deyir ki, əmi minaya düşmüşük... Mən ölürəm... Və keçinir...

Atam həmin gün infarkt keçirir. İki gün sonra isə vəfat edir. Düz bir həftə sonra yeni telfon alanda bildim atamın ölməyini. Biz onda Cəbrayılın azad edilməsi uğrunda döyüşürdük. Arəstə bacı dedi, ki, atangil Beyləqanda qalırsa, Beyləqana üç saatda gedib-gələ bilərsiniz. Mən maşına, mən də komandirdən icazə alım, get atanın yanında iştirak elə, ürəyin soyusun...

Dedim, Bacı, atam burda şəhid olan o əsgər qardaşlarımmın artıq deyil ki. Heç Fəxrəddingilin nəşini götürə bilməmişik... Atamıza dəfn ediblər. Gedə bilmərəm...

Məni qucaqlayıb hönkürdü. Arəstə bacı belə bacıdır...

Tələbə yoldaşı

Vətənpərvər qız idi. Amma day orduya gedəcəyinə, yaralıları xilas edəcəyinə, çiyinə avtomat salıb döyüşəcəyinə inanmazdım. Sonuncu dəfə mayın dördündə onun ad günündə görüşmüşdük. O qədər zərif idi ki, onun hərbeçi olduğuna adam inana bilmirdi...

Arəstə

Bir qazimiz vardı. Söhbət zamanı görün nə dedi:

"Bu müharibə bizim ən şirin müharibəmizdir..."

Şirin e...

Lap şeir misrası kimi...

* * *

Bir dəfə arxaya ağır yaralı gətirmişdik. Qospitalın dəhlizində orda-burda yorulub yatan həkimləri, tibb bacılarını görəndə kövrəldim. Bəziləri əməliyyatdan sonar əllərini yumağa belə macal tapmamış, kiçik döşəkçənin üzərində mürgüləmişdi. İndi bunları necə durğuzasan?! Amma yaralımızın da vəziyyəti ağırdır. Məcbur qalib həkimi oyatdım. Tibb bacısını isə özüm əvəz etməli oldum. İncəvara, əməliyyat uğurla keçdi. Mirələmovla sürücü gecə maşında yatdılar. Mən isə baş həkimin otağındakı kreslodə oturub televizordə gecə verilişlərinə baxırdım. Bir də gördüm bir şəhidin dəfnini verirlər. Adamlar bellə qəbirə torpaq atanda şəhidin 6-7 yaşlarında balaları qışqırışmağa başladılar:

- Yavaşı tökün, torpağı yavaşı tökün... Nolar bərkədən atmayın torpağı...

Dəfnə yığışanlar da, məzərə torpaq atanlar da ağlaşdılar. Mən də hönkürtü ilə ağladım...

Təlimçi

Mən onu bir dəfə görmüşdüm. Bizim təlim düşərgəsinə gəlmişdi. Xahiş edib ki, sadəcə icazə verək, bizim təlim prosesinə kənardan baxsın. Hətta təlim zamanı yaralanan bir Xüsusi Təyinatlının yüngül yarasını sarımaq istədi. Sonra biləndə ki, bizdə belə şeyə icazə yoxdur, acığa düşüb çıxıb getmişdi.

Uşaqlar onnan necə həvəslə danışırdılar! Lap bacı kimi, ana kimi... İndi belə şey az-az rast gəlinəndi. Gözəl bir qadın xanım-xatın qadın paltarını soyunub, kobud hərbiçi geyimi geyir, ayağına ağır hərbiçi çəkməsi taxıb bura, döyüş meydanına gəlir... İndi bunu kim eliyər? Sənin bacın, arvadın, qızın eliyər? Eləməz... Bu özü bir qəhrəmanlıqdır. Elə bu addımı atmaq özü...

Onun şəhid olması xəbərini eşidəndə mən də o bölgədəydim. Qaçdım maşına tərəf. Bereti başınnan düşmüş, saçları çiyinə dağılmışdı. Rəngi qaçmış, gözleri alacalanmışdı. Anladım ki, can üstədir. Daha ona sarı baxa bilmədim. Yanında dayanıb ağlayan əsgərə dedim ki, saçını topla, arxadan bağla, dağılmasın...

Bəlkə həyatımda ilk dəfə ağladım... İnanırsan, oğlum şəhid olanda heç ağlamamışdım... Eləcə qəciyib qalmışdım...

Müəllif

Hərdən düşünürəm ki, mənə Arəstədən yazmağa vadar edən nə oldu? Yazıçı üçün vacib olan bir çox şeylər vardı əlbəttə: əvvəldə o də qeyd etdiyim kimi, onun bu müharibədə yeganə şəhid qadın olması, müəllim kimi dinc və mənəli bir işi buraxıb odun-alovun içinə atılması, təkidlərə baxmayaraq yaralıları ön cəbhədən güllə yağışının altından çıxartması...

Amma bu dediklərim bir çox yazıçılara bölli idi və hər kəsə təsir edə biləcək amil-

lərdir. Məni Arəstəyə bağlayacaq daha bir vacib nəsnə olmalıydı ki, ondan vaz keçə bilməyim...

Sevgi kimi...

Hə... Mən Arəstəyə vurulmuşdum...

Yox, düz anlamadınız. Bu qoca yaşında həyatda olmayan bir qəhrəmanı sevmək anlamına gəlməsin dediklərim...

Amma... Axı... Bu sevgi idi...

Mənim həyatımı bilənlər bilir ki, bütün ömrüm boyu anama bağlı olmuşam. Uşaqlıqdan ta bu günlərəcən. Anam həyatda deyil, amma o bağ davam edir...

Mən balaca olanda anamla atam ayrılıb. Məni anam böyüdü. Xalamın dili ilə anama bacı demişəm. O vəfat edən günəcən bacı deyirdim...

Bacı... Bu ad mənimçün çox doğmadır. Səs kimi, nəfəs kimi, hənərti kimi. Anamın, yox çaşdım, bacımın nəfəsi kimi...

Əsgərlərin Arəstəyə Bacı deməsi və bu sözün cazibəsi çəkməmişdi mənə. Torpaq suyu çəkən kimi, dəgə mehi çəkən kimi, insan günəş şüasını canına çəkən kimi, bir qoca siqaretin tüstüsünü son dəfə ciyərinə çəkən kimi...

Arəstə mənim də Bacım oldu - anamdan sonra. Onu ana-bacı kimi istədim. O 44 günlük müharibədə mənim də qanım tökülmüşdü axı - onu da qurudan kimsə lazım idi. Bu, Arəstə oldu. O mənim xilaskarım oldu - onun sonuncu xilas etdiyi mən oldum...

Arəstə dilimizə həm də yeni bir söz gətirdi. Rusların "medsetra" dediyi ifadəni biz "şəfqət bacısı" kimi tərcümə etsək də, danışıqda heç kim bu sözü işlətmir, eləcə "sestra" deyirdilər.

Arəstə ilk dəfə dilimizin bu ləkəsini həyatı bahasına sildi. Şəfqət bacısı yerinə bacı deməyə başladı əsgər və zabitlərimiz.

Arəstə müharibədə inqilab etmişdi, həm də dilimizdə də bunu etməyi bacardı...

O, minlərin, milyonların Bacısı oldu. Elə mənim də...

Epiloq

Araya uzun sükut çöküb. Nə top səsi, nə mınaatan, nə avtomt, nə pulemyot... Heç birinin səsi gəlmir. Buz kimi sükut var. Heç külək də əsmir. Təkcə meşənin dərinliyinnən zəif, güclə eşidiləcək bir inilti gəlir. Elə bil kimsə zoqquldayan yarasının hovunu çəkmiş kimi için-için ağlayır, gumuldanır. Orda-burda komalaşib başını aşağı salan əsgərlərin, zabitlərin də səsi çıxmır. Nəhayət, sükut pozulur. Tibbi çadırdakı yaralıya çarə etməyə çalışan həkim qan-tər içində bayıra çıxır və hiçqırr:

- Getdi əlimizdən... Heç nə edə bilmədim... Cənnət quşu oldu... Uçdu getdi...

Mirələmov başına döyür. Əsgərlər hönkürüşür. Kimsə ucadan qışqırır:

- Bacımız öldü... Bacısız qaldıq... Yetim qaldıq...

Sükut pozuldu. Meşədən gələn iniltini bir tabor əsgərin hönkürtüsü kəsdii...

Nəşini tibbi çadırdan çıxarıb maşına qoyanda döş cibinnən qana bulaşmış bir kağız düşdü. Mirələmov küləyin aparmaq istədiyini kağızı əl atıb tutdu və açanda gözələrinə inanmadı. Arəstənin övladlarının dərş cədvəli idi...

O, 3000 minə yaxın şəhid qardaşın tək bacısı oldu. Döyüşlərdə onlara yardım etdiyi kimi orada - haqq dünyada da yanlarındadır. Kiminin qan verən yarasını sarıyır, kiminin uyuması üçün ana kimi layla çalır, "ana, ana" çağırmaqdan dili quruyan, kəsib-kiriməyən ən gənc əsgərə isə arəstə-arəstə ağı deyir... Arəstə bacı...